

اسماعیل هقی: کتاب لر — استانبول، ملی مطبعه، ۱۹۲۷ — بویوک حیمده ۱۶۰ صحیفه؛ بارلاق کاغد اوزرینه مطبوع مختلف رسم لر علاوه ایدیلشدر — فیثاقی ۱۶۰ غروش.

آناطولی تاریخینک سلجوقیلره وطوائف ملوکه عائد اولان دوره سی، تورک تاریخینک اک قارا کلق و حل و تدقیقی بدسکه اک مشکل دور لرندن صایلیر. چونکه، دوغرودن دوغرویه بو دور حقنده یازیلش اسکئی و اعتماد شایان منبع لر پک محدود اولدیغی کبی، عمومی اسلام تاریخلرنده و خریستیان منابعنده بونلر حقنده آرا صیرا ویریلن معلومات ده، چوق آاز و قاریشیدر. بو وضعیت قارشیسندن، ملی تاریخمیزک بو چوق مهم دوره سنی تدقیق ایچون، مسکو کانه، کتابه لره، وقفیه لره، خلاصه هر تورلو منبعه بویوک براهیت ویرمه من ایجاب ایدیور. آناطولیده عثمانلی سلطنتندن اولنکی تورک دور لرینه عائد اثرلردن پک چوغی، عصر لرجه دوام ایدن اهل و تسبیمز یوزندن، قسماً اورته دن قالمش، قسماً ده چوق خراب ویریشان برحاله ککش اولقله برابر، حتی بو کون الده بولونانلر حقنده ده مع الاسف کافی درجه ده تدقیقات یاپیلما مشدر. فی الحقیقه، باشده موز لر مدیر فاضلی «خلیل ادهم» بک افندی بولوندیغی حالده، «توحید بک»، حافظ قدری بک، حمدی زاده عبدالقادر بک، بهجت بک، مبارک غالب بک» کبی برطاق ذوات طرفندن آناطولی کتابه لرینه عائد مختلف نشر یاتده بولونولمشه ده، بوتون بونلرک ده هنوزر باشلانغیچدن عبارت اولدیغی و بو خصوصده داها بویوک داها اساسلی همتلر صرفنه مجبور بولوندیغیمیزی اونو تامالی یز. آناطولیده کی تورک آبدلرینک «تورک صنعی تاریخی» نقطه نظرندن تدقیقی مسئله سنه کانه، بو خصوصده یالکیز بعض آوروپا عالم لری طرفندن پک محدود تدقیقات و نشر یاتده بولونولدیغی، و هنوز ایچمزدن بو خصوصده صاحب صلاحیت هیچ کیمسه چیقما دیغی درین بر اسفله تکرار ایده بیلیرز.

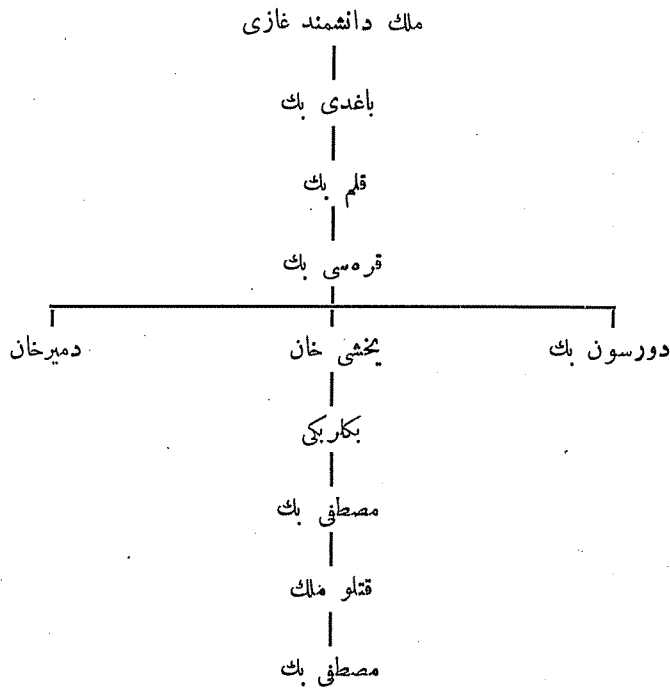
معارف مسلکینک اسکئی و دکرلی منتسبلرندن اسماعیل حقی بکک اخیراً «توقاد، نیکسار، ذیله، طورخال، بازار، آماسیه» ولایت، قضاء، ناحیه مرکز لر نده بولایلیدیکی کتابه لری جمع و تلیق و کمال اعتنا ایله تدقیق و ایضاح ایدرک و وجوده کتیردیکی بو اثر، ایشته، ایلریده آناطولی تورک تاریخی وجوده کتیره بیلیمک ایچون محتاج اولدیغیمز منبع لر دن برینی تشکیل ایتمکده در. معارف مفتش عمومی صقیله، سیواس، توقاد، آماسیه ولایت لرینی تفتیش ایتدیکی اثناده بو کتابه لری طوبلایان اسماعیل حقی بک، آناطولی تورک تاریخیه اسکیدن بری توغل ایدن و بناء علیه موضوعنی تدقیق و تعمیقه تامامیه صلاحیتدار بر متبعدر؛ «قره سی» ده مأمور آا تورکیات مجموعه سی — ۳۲

بولونديني برصيراده محلي تدقيقاتده بولونهرق صيراسيله « قره سي اعدادى سالنامه سي »، « قره سي مشاهيري »، « قره سي ولايتى تاريخچه سي » اسملي به برطاقم اثرلر ترتيب ونشر ايتديكي كي، « قسطنوني » و « كوتاهيه » ده بولونديني صيرالرده ده اوزالرك تاريخنه و مشاهيرينه عائد اثرلر حاضر لامش، آيريجه، « ايوب رهبري » ناميله صرف ايوبده مدفون و مختلف مسلكلره منسوب مشاهيرك ترجمه حاللريني و اونلر عائد مزار كتابه لريني ضبط و تثبيت ايتمشر. ايشته، محررك اسكي بر تاريخي اولماسي، اونك تلفيق و تدقيق و نشر ايتديكي بو يكي اثرك قيمتي، شهبه سز برقات داها آرتدير مقدمه در .

اسماعيل حقي بلك نشر ايتديكي بو كتابه لر آراسنده « سلچوقيلر، ايلخانيلر، طوايف ملوك و عثمانيلر » دورلرينه عائد مختلف كتابه لر بولونديني جهته، اثر، آناطولى تورك تاريخك هر دورى ايجون دائما صراجه شه شايان بر منبعدر. گر چه بو كتابه لر دن بعضيلرى، اولجه انتشار ايدن بعض مقاله و كتابلر ده موضوع بحث ايديلشسه ده، اسماعيل حقي بك، چوق دفعه ياكيش و حقي اكسيك اوقونان و بناء عليه چوق يانليتميجي تفسيرلره ميدان آچان بو اسكي تدقيقلرى تصحيح و اكمال ايتمكده در. ياكيش و فنا و قونان كتابه لر ك، تاريخ تدقيقلريني نه قدر مضر يولره سوق ايتديكي، ناصل شاشير تديني اربابنك بك ابي معلوميدر. ايشته، بو نقطه نظر دن ده، بو اثرك اسكي برطاقم ياكيشلرى تصحيح ايمه سي بالخاصه شايان ممنونيتدر .

اسماعيل حقي بلك نشر ايتديكي كتابه لر آراسنده، بالخاصه « توفاد » ده « حمزه لر مزارلني » دين اسكي قبرستانده بولونديني ايكي قبرك كتابه لرى، آناطولى طوائف ملوكي تاريخيه اوغراشانلر ايجون فوق العاده مهمدر. چونكه، آنجاق بونلر سايه سنده دركه، « قره سي اوغوللرى » نك شيمدى به قدر همان همان مجهول قالان ايلك دورلرى بردن بره تنور ايتمش اوليور. « قره سي اوغوللرى » حقنده « پروفور ژ. ه. مورتمان » ۱۹۱۱ ده « پروسيا آقاده ميسى مخره لرى » صيراسنده عثمانلى و بيزانس منبعلرينه استناداً كوچوك و قيمتلى بر مقاله نشر ايتمش اولديني كي، احمد توحيد، نجيب عاصم - محمد تارف بكار ده بو خصوصه بر خلاصه نشر ايتمش، و انك نهايت اسماعيل حقي بك [قره سي ولايتى تاريخچه سي، استانبول، حسن طبيعت مطبعه سي، ۱۳۴۱] آدى اثرنده بو معلوماتى كاملاً طوپلامشدى. موسيو « قرامه رس » ك مؤخر آ « اسلام آنسيقلوپه ديسي » نده انتشار ايدن كوچوك مقاله سيه، خليل ادهم بك افندينك « غربى آناطولىده سلچوقيلر و ارثلرى » آدى رساله سنده كي « قره سي اوغوللرى » حقنده كي كوزله

خلاصه، مع الاسف، اسکی تدقیقاته فضله برشی علاوه ایتمه مشدی. مجموعه مزك بوجلدنده «آناطولی بکاکلری تاریخنه عاند نوطلر» آدلی مقاله مزده، بالمناسبه، مقدا «بالیکسر» ده چیقان «رزم» غزته سنك «۱۳۳۹ تموز» تاریخلی بر مقاله سنی تنقید ایدهرک «قره سی امارتنك چینی عشرت رئیس قره ایدی طرفندن تأسیس ایدیلدیکی» فرضیه سنك تمامیه خیالی و اویدورمه اولدیغی سویله مش، و حتی بور وایتك نه دن محرف اولدیغی ده بوتون تفصیلاتیه کوستر مشدك. اسماعیل حقی بکک اخیر آمیدانه قویدنی قیمتلی کتابلر، بونقطه نظر مزك دوغرو لغنی و «قره ایدی - قره سی» نك «چینی عشرتی رئیس» اولمایوب «دانشمندر» عائله سنه منسوب بولوندیغی میدانه چیقاریور. بویکی وثیقه لره نظر آ اسماعیل حقی بکک بو عائله حقنده ترتیب ایتدیکی سلسله بوجه آتیدر:



یالکزدوقتور «ژ.ه. مورتمان»، بیزانس منبعلرینه استنادآ، قره سی بکککینك عثمانلی مورخلرینك کوستردکلرندن براز فضله امتداد ایتدیکنی، بو عائله یه منسوب بر «سلیمان» ك (میلادی ۱۳۴۳) ده هنوز موجودیتنی سویله یهرک، آنجاق (۱۳۴۵) سنه سنه دوغرو «قره سی» نك

عثمانلی ملکنه ادخال ایدیلدیکنی ادا ایدرکه، نه «خلیل ادھم» بکک رساله سنده نده «قره سی ولایتی تاریخچه سی» نده، بیزانس منبعلرینک بوروایتندن و بو «سلیمان» دن بحث ایدیللمه مشدر. کتابه لری تدقیق ایدرکن آناتولی تاریخنه عائد الارده بولونان همان بالعموم منابعه و تدقیقاته مراجعت ایش اولان محرر، کتابک صوکنه علاوه ایتدیکی ایکی اعلام جدولی سایه سنده اثر دن استفاده امکانی قولایلاشدر مشدر. یالکنز، اثره علاوه ایدیلن رسملرک، «ایغرافی» و «آرکولوژی» وثیقه لری اولوق اعتباریله هیچ ده ای باصیلا ماش اولدیغنی اسفله سویله یلم. مع مافیله، بوتون بونلرک ناصل مشکلا تله، ناصل محدود و ابتدائی و سائله وجوده کلدیکنی دوشونه جک اولور سه ق، داها فضله مشکل پسندا اولاماق مجبوریتنی حس ایدر ز. تاریخی نشر یا تمز آراسنده امثالنه نادر تصادف ایدیلن بویله فائده لی بر اثر نشرینه موفوق اولدیغندن دولای عزیز آرقاداشمزی تبریک ایدرکن، ساده جه، کوجوک فقط اولدقجه مهم بر نقطه اوزرینه نظر دقتی جلب ایتیمک ایسته رم: «ابن بیبی» ده، «اقسرای» ده و اونلر دن نقلاً سائر بالعموم مؤخر تاریخلر ده ذکر ایدیلن «جبری»، «غیاث الدین سیاوش بن عزالدین» اولدیغنی ادا ایدن سر سرینک آدی ویا بالذات قوللانیدینی لقبی دکل، سلجوقی خاندانه طرفدار اولان مورخلرک اونک علمینده قوللانیدق لری مزیف برصقندر. «ابن بیبی» نک بوندن بحث ایدرکن قوللانیدینی «جبری» طریقت، حرفوش پیشه «هونسما متنلری، IV، ۳۴۳؛ آیا صوفیه نسخه سی، ص ۶۹۰] تعبیری بونی کوستردیکی کی، مختلف دورلره عائد مختلف فارسی تاریخلر ده بو کی بر سرری زمهره لری حقنده «جریان» ویا «اجامره» تعبیری قوللانیدینی ده دائماً واقعدر.

بوکله حقنده ایلك دفعه تدقیقاته بولونان، بویوک عالم «قارمهر» در. «رشیدالدین» ک «جامع التواریخ» ندن نشر و ترجمه ایتدیکی پارچه نک بر حاشیه سنده [Histoire des Mongols de la Perse, tom I, paris, 1836, p. 226-27] بوکله یه عائدشوم معلوماتی ویرر: [منشأینی بیلمه دیکم بوکله، غالباً «کورولتو و اغتشاش چیقاران آدام» معناسنه قوللانیلور. فی الحقیقه بونک جهی اولان «اجامره» عجم لساننده قالمشدر، و «رشیدالدین» زمانندن اپی مؤخر بر دورده کله یه تصادف اولونیور. «شاه عباس» ک حیاتنه عائد بر اثرده («سیلوستر دوساسی» یازمه سی، ورق ۶۲) «اجامره و او باش نیشابور»، (ورق ۱۴۱) «در شهر اجامره و او باش»، (ورق ۲۲۴) «از اجامره و بی دولتان» تعبیراتی موجوددر. «جبری» کله سی عین صورتله شرق تورکجه سنده کچمشدر. «علی شیرک» ک بر اثرنده (کلیات، ج ۲، ورق ۷۷۳ ب) «سمرقند جبریلاری بیله» فقره سی واردر].

«برهان قاطع» ده «جیم مع میم مفتوحه» باینده (ص ۴۷۴) «جبری: کسر ایله مشهوردر» دیندکن صو کرا، «جیم مکسوره» باینده (ص ۲۷۵): «سفیه و ناخلف و سفله معناسنه در. و دینچی و یوزسز و ادبسنز کیمسه یه ده دینور» ایضاحانه تصادف ایدیلور. کذلک «دوزی»، «یاقوت جبری» کله سنی ایضاح ایدرکن، بونک «قیزیل، پارلاق یاقوت» معناسنه اولدیغنی قیددن صو کرا، بالخاصه «قاهره» دن نقلاً «اجامره» بی معلوم معناسیله آلیور؛ و کله نك «کومور» معناسنه اولان «ججره» یله علاقه دار اولوب «آتشله مکه مخصوص اوجی مشعله لی دکنک» معناسنه اولان «ججر» کله سندن اشتقاق ایتدیکی ظننده بولوندیغنی سویلیور [Sup. aux Dictionn. arabes, I, 212]. «لهجه» ده و «رادلوف» ک لغتنده، کله مکسور اولارق و بوکون حالا آرا مزده مستعمل معناسیله «خسیس، پینتی، لئیم، دانائی» طرزنده ایضاح ایدیلش اولوب فضله معلومات یوقدر [Radloff versuch e. Wörterb. IV, 159]. «جبری» کله سنک منشأی حقنده برشی سویلیه جک دکلم؛ یالکیز، اسکی اناطولی و آذری شاعرلنده، کله نك، طبقی «ابن بیبی» ده استعمال ایدیلدیکی طرز و معناده قوللانیدیلغنی کورد. مثلاً «بروسه لی احمد پاشا» نك دیواننده: «برسیم تن که هر کیجه بیگ جبری یولغون * زین ایده ججره سنی کومش تخنه بندله»؛ «روشنی آیدینی» نك مشهور «ترجیح بند» نده: «که جبری وهزل کوی و شقرق * که واعظ پند و نصیح کویز». بونلردن اولکی «نسیمی، شیخی» کی شاعرلرده و داها باشقالر نده کله نك عین صورتله قوللانیدیلغنی بیلوروز. «دورن» ک نشر ایتش اولدینی دها مؤخر دور لرده هاند فارسی متنلرده [مثلاً «الاتخابات الهیه» ده، «اسکندر منشی» دن مقتبس قسمده] ده بو «اجامره و او باش» تعبیرینه تصادف اولونور [Dorn, Auszüge aus Muhamm. Schriftstel. 354]. بونی عثمانلی تاریخلر نده کورمکده یز. مثلاً «عاشق پاشا زاده»، «شیخ جنید اردبیلی» دن بحث ایدرکن: «.. ودخی غیریدن یاننه بیجه جبری جمع اولدی» [ص ۲۶۶] دیهرک بونقطه نظر منی تأیید ایدیلور. بومسئله بی «ادبیات فاکولته سی مجموعه سی» نده کی «آناطولیده اسلامیت» مقاله سنک بر حاشیه سنده بوندن بش آلتی سنه اول کوستردیکم حالده، هر ناصیلسه، آناطولی تاریخیه اوغراشان شرق و غرب متبعلری آراسنده بویا کلیش حالا دوام ایتمکده، و «جبری» کله سی سلجوقی سلطنتنه ادعای وراثت ایدن مشهور سرسری یه خاص برآد و یالقب عد اولونمقده در.

کوسیبلی زاده محمد فؤاد